

Remissyttrande gällande *En ny kontrollorganisation i livsmedelskedjan – för ökad effektivitet, likvärdighet och konkurrenskraft* (SOU 2025:64)

Norrbottens Kommuner är ett förbund som ägs av de fjorton kommunerna i länet. Norrbottens Kommuner är inte formellt utsett som remissinstans för betänkandet men har valt att avge yttrande eftersom frågan är angelägen för samtliga kommuner i länet. Samråd har skett med länets fjorton kommuner inklusive utsedda remissinstanser Boden, Gällivare, Haparanda och Luleå.

Sammanfattning

- Norrbottens Kommuner avstyrker förslaget om ett statligt övertagande av den kommunala livsmedelskontrollen då det inte förväntas gynna verksamheterna i länet utan riskerar att försämra livsmedelssäkerheten
- De positiva effekterna av förslaget som betänkandet lyfter fram förväntas inte få genomslag i Norrbotten och skulle sannolikt leda till högre kostnader för företag och myndigheter samt svårigheter för myndigheten att rekrytera eller behålla kompetens
- Flera av betänkandets identifierade problem skulle kunna lösas med mindre ingripande åtgärder som ökad samverkan mellan kommuner i kombination med mer utbildning och vägledning från Livsmedelsverket
- Närhet mellan inspektörer och verksamheter är avgörande i län med långa avstånd där en centralisering riskerar att ersätta tillsyn på plats med administrativa kontroller på distans
- En centraliserad kontrollorganisation som täcker långa avstånd väntas försvåra händelsestyrda kontroller och den inställelse samt återkoppling som krävs på kort tid vid mer akuta händelser
- Synergieffekter i den kommunala tillsynen försvinner vid en centralisering som skapar fler kontaktytor och ökad administration för företagen
- Utredningen värderar inte den kommunala tillsynens betydelse för att ge kommunerna kännedom om och möjlighet att motverka oseriösa aktörer som utnyttjar välfärdssystem och snedvrider konkurrens
- Norrbottens Kommuner välkomnar en översyn av finansieringsmodellen som kan minska administrativ börda för små företag, förutsatt att resurserna fördelas rättvist och att differentierade avgiftsmodeller utreds för att inte likställa små verksamheter med stora, exportinriktade företag

Statligt övertagande av den kommunala livsmedelskontrollen (kap. 17.4)

Utredningen föreslår att den kommunala livsmedelskontrollen överförs till Livsmedelsverket för att främja likvärdighet och effektivitet i hela landet. Även med ett

statligt övertagande menar utredningen att betydande brister i kontrollstrukturen för hela livsmedelskedjan kvarstår.

Norrbottens Kommuner är i huvudsak positiva till betänkandets intentioner om en mer enhetlig livsmedelstillsyn, men anser att förslaget inte tar hänsyn till de skilda förutsättningar som råder inom Sverige. Den föreslagna tidsplanen är även alltför kort för de avsedda förändringarnas genomförande.

Norrbottens Kommuner avstyrker förslaget om ett statligt övertagande av den kommunala livsmedelskontrollen eftersom förändringen inte förväntas gynna verksamheterna i regionen utan riskerar snarare att leda till försämrad livsmedelssäkerhet. I stället anser Norrbottens Kommuner att många av de problem som utredningen har identifierat kan lösas med mindre ingripande åtgärder såsom ökad samverkan mellan kommuner, mer utbildning och vägledning från Livsmedelsverket.

Norrbottens långa avstånd innebär att den regionala närvaron är viktig. För att utföra tillsyn krävs möjlighet till fysiska besök, rådgivning och tillsyn. Detta är särskilt viktigt för små företag med begränsade resurser. Av betänkandet framgår att de geografiska problemen skulle hanteras genom längre sammanhängande resor med fler övernattningar. Med tanke på avstånden och den frekvens som kontroller behöver genomföras innebär detta att inspektörer kan komma att vara ständigt resande vid ett statligt övertagande. Detta medför i sin tur nya krav på utrustning som kan medtas samt lösningar för kyl- och frysförvaring av livsmedelsprover.

De särskilda förutsättningar som råder i Norrbotten gör det osannolikt att en centraliserad livsmedelskontroll kan säkerställa en tillsyn som är jämbördig med den i storstadsområden. Norrbottens Kommuner ser en risk för att administrativ kontroll på distans ska ersätta den nödvändiga tillsynen på plats i länet vilket strider mot ambitionen om likvärdighet. Invånarna i Norrbotten ska ha samma möjlighet att känna trygghet i att den mat som serveras och säljs är säker som invånarna i storstadsområden.

Livsmedelskontrollen (kap. 18.5.1)

Utredningen konstaterar att en genomtänkt placering av arbetsplatser nära kontrollobjekt är en större utmaning i norra Sverige än i övriga landsdelar. Det innebär en risk att den lokala närheten till kontrollobjekten inte kan upprätthållas i samma utsträckning som i dag vilket särskilt drabbar glesa kommuner. Två konsekvenser som Norrbottens Kommuner betonar är att händelsestyrda kontroller försvåras av de långa avstånden och att verksamheter i mer avlägsna delar riskerar att prioriteras ned, vilket kan leda till ojämlig behandling. Kommunerna har skilda förutsättningar vilket kräver god lokal kännedom oavsett vilken aktör som ansvarar för tillsynen. Detta kan vara särskilt svårt för en centraliserad tillsyn att hålla sig med kännedom kring sett till verksamheter som bland annat rennäringen, testnäringen och bärplockningen. En ytterligare aspekt är tidskraven

vid mer akuta ärenden kopplade till RASFF¹ och misstänkta matförgiftningar. Tidsfristen för inställelse och återkoppling kan vara så kort som 48 timmar för att säkerställa snabb hantering och säkra livsmedel. Även i samverkan med myndigheter som Polisen får kommunerna ofta besked med kort framförhållning att följa med, exempelvis när det gäller serveringstillstånd. Om tillsynen centraliseras och kräver längre resor kan dessa tidskrav i praktiken bli svåra att uppfylla.

Enligt Norrbottens Kommuner är närheten mellan inspektörer och verksamheter en grundläggande förutsättning för en fungerande kontroll. Färre fysiska kontroller gör det svårare att upptäcka fusk och skapar en sårbarhet i kontrollkedjan som kan utnyttjas av oseriösa aktörer. Samtidigt minskar lokalkännedom och närheten till näringslivet, vilket innebär att den personliga rådgivning som kommunerna i dag erbjuder riskerar att försvinna. Förslaget om ökat distansarbete bortser från den redan svåra rekryteringen av inspektörer i glesbygd, en utmaning som utredningen dessutom åberopar som argument emot ett kommunalt kontrollansvar. Om kontrollen i vissa delar av landet ska täckas upp genom hemarbete försvagas utredningens argument om styrning, effektivitet och minskad påverkan. En kontrollorganisation som förlitar sig på distansarbete för också med sig andra utmaningar för arbetsgivaren som inte har beaktats i utredningen. Erfarenheterna från djurskyddstillsynen som tidigare centraliserades till länsstyrelserna visar att avstånd kan försämra tillgängligheten för företag. Risken är att en sådan utveckling sker även för livsmedelskontrollen.

Synergieffekter i kommunal livsmedelskontroll

Bland kommunerna i Norrbotten arbetar livsmedelsinspektörer i samordning med tillsyn för alkohol, miljö, tobak och receptfria läkemedel. Denna samordning är värdefull både för inspektörerna, som kan utbyta information sinsemellan verksamheter, och för företagen, som möter en samlad myndighetskontakt i stället för flera separata. Vad gäller förenklingen för företagen bör det framhållas att den stora majoriteten av berörda verksamheter i dag inte har Livsmedelsverket eller Jordbruksverket som kontrollmyndighet. Även efter ett eventuellt införande av den föreslagna reformen kommer de att vara föremål för annan närliggande kommunal tillsyn, exempelvis inom områdena miljö, alkohol och tobak. Därigenom kommer förslaget i praktiken inte leda till ett färre antal kontrollmyndigheter för företagen, utan fler.

Om ansvaret för livsmedelskontrollen separeras riskerar dessa synergieffekter att försvinna. För företagen innebär det fler kontaktytor, mer administration och ökad komplexitet, i motsatt riktning mot den strävan som finns att samordna tillsynen och förenkla för näringslivet. På sikt kan en fragmenterad myndighetskontakt med verksamhetsutövarna skada förtroendet för livsmedelskontrollen. En styrka med närheten i dagens ordning är att livsmedelskontrollen inte bara handlar om tillsyn utan också bidrar med dialog, stöd och rådgivning

¹ *Rapid Alert System for Food and Feed*, EU:s system för att rapportera varningar om livsmedel med risk för människors hälsa

Upparbetad kompetens

I många mindre kommuner omfattar livsmedelskontrollen mindre än en årsarbetskraft. Eftersom tjänsterna ofta är delade mellan flera uppdrag är det sannolikt att berörda inspektörer inte skulle följa med till Livsmedelsverket vid ett statligt övertagande. Som utredningen påpekar behöver därför operativ kompetens byggas upp på nytt, framför allt i norra Sverige.

Betänkandet föreslår distansarbete som en lösning för att attrahera personal vilket Norrbottens Kommuner anser försvåra målet om en likvärdig kontroll. Inspektörer som arbetar isolerat, utan regelbunden närvaro i verksamheterna, riskerar att förlora den insyn och delaktighet som krävs för ett effektivt samt likvärdigt tillsynsarbete. En ytterligare fördel med den kommunala kontrollen, som utredningen inte har värderat i tillräckligt hög grad, är möjligheten att samordna livsmedelskontrollen med andra kommunala tillsynsområden som arbetet mot välfärdsbrottslighet. När kommunen ansvarar för kontrollen av flera olika regelverk uppstår samordningsvinster för företagen och ett bättre underlag för kommunernas brottsförebyggande arbete. Om ansvaret för vissa kontrollområden bryts ut riskerar kommunernas kännedom och service till företagen att försämrast. Likaså förmågan att upptäcka och motverka oseriösa aktörer som utnyttjar välfärdssystemen och snedvrider konkurrensen.

Förändringar i finansieringsmodellen (kap. 21)

I betänkandet nämns förslag om förändrad finansiering av kontrollverksamheten där en större andel av kostnaderna skulle kunna täckas genom statliga medel snarare än avgifter från företagen. Norrbottens Kommuner välkomnar en översyn av finansieringsmodellen, särskilt om den kan minska den administrativa bördan för företag och i synnerhet små aktörer. I ett sådant fall måste kontrollverksamheten fortsatt vara tillräckligt finansierad och resurserna fördelas rättvist mellan olika kommuner och regioner.

Vidare bör det tydligt framgå hur en övergång till en ny finansieringsmodell ska genomföras i praktiken och vilka konsekvenser den får för kommunernas roll och ansvar i kontrollsyste­met. Det finns en risk att Livsmedelsverkets avgiftsmodell vid ett statligt övertagande leder till högre timtaxor än dagens nivåer vilket kan försämra konkurrensförmågan för små företag. Kommunerna kan i dag genomföra tillsyn inom olika områden samtidigt vid ett och samma besök hos ett kontrollobjekt. Detta möjliggör användning av rabattsystem i taxorna, vilket blir till fördel för verksamhetsutövaren. Därför bör möjligheten till differentierade avgifter utredas så att små verksamheter inte likställs med stora exportinriktade företag.

För Norrbottens Kommuner

Birgitta Larsson, vice ordförande